

Introductie

Als graaf Floris V van Holland een pact met de Franse koning sluit, zet dat bij sommigen bloed. Floris' vroegere bondgenoot Edward van Engeland zint op maatregelen en de machtige vazal Jan van Kuyk zegt zijn leenband met Holland op. Dan stort de kapelaan die Kuyks brief heeft afgeleverd tijdens een hoogmis in Dordrecht vergiftigd ter aarde. Speelman en klerk Folkert Crepel krijgt opdracht de dader te vinden. maar als de dochter van Gerard van Velzen aan hetzelfde vergif overlijdt loopt het spoor al vrij snel dood. Intussen probeert de afgezant van de graaf, Arnoud van Ranst, tevergeefs Jan van Kuyk te achterhalen - al schijnt Kuyks neef Gijsbrecht van Amstel meer te weten van diens handel en wandel. Helaas voor Floris laat heer Gijsbrecht het achterste van zijn tong niet zien...

1 'De heer van Kuue ontseghet mi'

Meteen toen graaf Floris 's morgens vroeg de benedendeur van het tolhuis bij Niemantsvrient opende werd hij pal in het gezicht getroffen door de gure wind die over de berijpte velden blies. De veel bezongen meimaand was Anno Domini 1296 nog niet veel meer dan een voortzetting van de winter. En dat, dacht de graaf, paste bij de kou in zijn hart. Al wekenlang werd hij nu vrijwel iedere morgen voor dag en dauw met dezelfde schok wakker. Beatrijs was dood.

De gravin van Holland was op Goede Vrijdag gestorven maar anders dan Christus niet met Pasen opgestaan. Het was een schrale troost als welmenende lieden hem verzekerden dat ze rechtstreeks naar de hemel was gegaan om daar te midden van alle heiligen zijn heil af te smeken. Hij miste haar. Hij had nooit gedacht dat hij Beatrijs zo zou missen.

Zijn tong zocht werktuigelijk de plek in zijn gebit waar het jaar daarvoor een tand getrokken was. Dat deed al lang geen pijn meer, maar het gat zat er nog. En al zou ook de leemte die Beatrijs achterliet mettertijd minder gevoelig worden, die zou hij eveneens blijven betasten, een holte die niet meer op te vullen was. Bijna achtentwintig jaar waren ze getrouwd geweest, en hoeveel andere vrouwen hij in de loop der jaren ook naast haar had gehad, zij was de enige geweest die werkelijk naast hem had gestaan.

De biezen op de vloer achter hem ritselden in de tocht en de graaf merkte dat hij nog met de geopende deur in zijn hand stond. Snel stapte hij naar buiten en trok hem dicht. Hij staarde een poosje naar het licht berijpte gras, zag af van de voorgenomen paardrit en besloot de dijk op te lopen. Achteraf had hij net zo goed binnendoor kunnen gaan; de bovenverdieping van het tolhuis kwam rechtstreeks op de dijk uit.

Het was kort na de dageraad. Zouden er al schepen in aantocht zijn, zodat de tolbeambten in actie moesten komen? Ze waren bijna overijverig nu de graaf zelf in Niemantsvriend was. Gisteren hadden ze zelfs per ongeluk een Dordtse koopvaarder aangehouden, die zich prompt op zijn tolvrijdom had beroepen. De graaf was hem persoonlijk gaan vertellen dat hij uiteraard kon doorvaren en had van de gelegenheid gebruik gemaakt een kijkje op zijn kogge te nemen, die Siegburger aardewerk vervoerde.

De koopman had zich vereerd betoond, al wist hij best dat zijn graaf er veel aan gelegen was een goede verstandhouding met de Dordtenaars te bewaren. De stad aan de Merwede was de spin in het web van de Hollandse riviertollen, die het graafschap heel wat inkomsten opleverden. Daarnaast kon hij - in ruil voor privileges en andere rechten - altijd bij de Dordtenaars om financiële steun aankloppen. Ten slotte kon hij ze in zijn voortdurende strijd tegen de al te aanmatigende Hollandse en Zeeuwse adel uitstekend als bondgenoten gebruiken. Dat gold ook voor de andere Hollandse steden, maar die waren kleiner en minder belangrijk dan Dordt.

Het pad dat de Merwededijk op leidde, in dit jaargetij niet veel meer dan een modderspoor, was door de nachtvorst verhard; Floris voelde de bevroren kluiten door zijn zolen heen. Hij schopte een losliggend brok aarde weg en keek het na totdat het stil lag. Zijn blikken zwierven naar de bomenrij ten oosten van het tolhuis, waarvan de kruinen baadden in een poel van ochtendrood. Toen hoorde hij achter zich een deur dichtslaan; hij werd blijkbaar gevolgd. Even bleef Floris de naderende man de rug toekeren alsof hij zich wilde laten verrassen, maar na een paar tellen keerde hij zich toch om.

Degene die hem volgde droeg een bruinigrijze mantel en kwam op een sukkeldrafje achter hem aan. Floris kon hem horen hijgen in de stilte. 'Is er iets, meester Stoke?' vroeg hij.

De aangesprokene bleef abrupt staan en boog. 'Nee, heer graaf.'

'Des te beter,' zei Floris; het kwam er wat schamper uit.

'Ik dacht dat u op mij wachtte, dus haastte ik mij,' legde Stoke gediensig uit. Hij zweeg, nogal zwaar ademend voor een dertiger die niet al te dik was, en wreef over de zijkant van zijn forse neus. Zijn mantel flapperde hoorbaar in de wind.

De graaf had zijn klerk niet gevraagd hem achterna te draven. Hij staarde naar diens kruin, die ophield ter hoogte van zijn eigen kin. Ondanks het vroege uur zag Melis Stoke er uitgeslapen uit; hij leek net een monnik die bij het luiden van de metten ogenblikkelijk van zijn brits opspringt, brandend van canonieke ijver. In werkelijkheid was hij geen kloosterling maar klerk, en op dit moment nog kroniekschrijver ook: hij werkte in opdracht van de graaf aan een vervolg op het *Chronicon Egmundanum*, de Egmondse kroniek die een aantal jaren geleden door een voorganger van hem in het Diets was vertaald.

Floris schraapte zijn keel. 'Ik ga een kijkje nemen op de dijk,' deelde hij mee alsof dat niet duidelijk was. Hij kromde zijn tenen, die koud en enigszins pijnlijk waren geworden van het stilstaan op de vorstige grond. 'Zou het gaan regenen, denk je?'

Stoke keek op om de hemel in ogeschouw te nemen, knikte en prevelde iets van: 'Morgenrood, water in de sloot.'

Samen klommen ze de dijk op. Boven aangekomen stonden ze een tijdlang zwijgend te kijken naar de brede rivier, waarop nog geen enkel schip te zien was, naar de boten van de tolgaarders en naar de dijk aan de overkant.

Voor het oog rees de dijk van de Grote Waard, die gedeeltelijk dankzij Floris' eigen inspanningen verrezen was, stevig genoeg op achter zijn rietkraag. Maar de overkant was nogal ver weg. De graaf vroeg zich af wat er waar was van de klachten over de bedaagde dijkgraaf, die zijn werk niet langer naar behoren heette te doen, of over zijn zoon, die de waterschapsgelden ten dele in eigen zak zou steken. Wie weet was de jonge Van Riede wel aan het sparen voor het verheffingsgeld dat hij na de dood van zijn vader moest betalen om in diens leen bevestigd te worden, dacht hij cynisch.

Het waren de poorters van Dordrecht geweest die hadden geklaagd en toen meteen met het voorstel waren gekomen in het vervolg een Dordtenaar tot dijkgraaf te benoemen. Nogal doorzichtig. Ik zou de Waarddijken moeten laten schouwen door onbevooroordeelde heemraden van elders, zei Floris bij zichzelf. Of zelf de zomer se houw houden. Maar hij had de laatste tijd al zoveel waterwerken onder ogen gehad dat het vooruitzicht hem weinig aanlokte. Bovendien had hij nog meer aan zijn hoofd.

'Hebt u al een beslissing genomen inzake die klacht tegen Zeger van Riede en zijn zoon, heer graaf?' De gedachten van Melis Stoke hadden blijkbaar dezelfde wegen bewandeld als de zijne.

De graaf keek opzij en streek het haar uit zijn ogen. 'Ik zou niet weten op grond waarvan,' zei hij. 'Er zal niets anders opzitten dan in Dordrecht beide partijen zorgvuldig aan te horen en erop aan te dringen dat ze betrouwbare getuigen oproepen. En dan hoop ik van harte dat de heren van Riede zich kunnen vrijpleiten. Ik zou het verzoek van de Dordtenaars om de volgende dijkgraaf te mogen leveren niet graag botweg afwijzen.' Hij kon de kwestie natuurlijk heel lang in beraad houden. Eén keer had hij er vijf jaar over gedaan om aan een wens van de Dordtse stadsraad te voldoen. Maar ze hadden uiteindelijk gekregen wat ze vroegen.

'En u zou wel tot zo'n afwijzing gedwongen zijn?'

'Het dijkgraafschap is tot nog toe altijd door een van de lagere leenmannen uit deze gebieden bekleed. Een gewoonterecht. Ik moet al heel goede redenen hebben om dat te doorbreken.'

'U krijgt het nog druk in Dordt,' prevelde de klerk. 'De zoen met de heren van Borselen, de gezant van koning Filips, en dan nog dat soort kwesties...' Zijn stem stierf weg.

De zoen met de Borselens, dacht Floris. Vooral met Wolfert. Wolfert zeggen dat hij uit zijn geknielde houding moet opstaan, hem in mijn armen sluiten en dan doen of alles weer bij het oude is. Het zou mogelijk moeten zijn, zonder wrok, zonder eerverlies. Maar zou Wolfert het ook zo willen zien? Er stonden grote belangen op het spel. De graaf van Holland zou moeten betalen voor de voetval van dit machtige Zeeuwse geslacht.

En dan Filips van Frankrijk. Zijn nieuwe bondgenoot, sinds hij zich in januari dit jaar van Edward Plantagenet had afgekeerd. De Engelse koning had geweigerd partij te kiezen in het slepende conflict met Vlaanderen om Zeeland-bewesten-Schelde en Dordrecht de zo veelbelovende wolstapel door de neus geboord. Dus had de koning van Frankrijk in Holland niet tevergeefs om steun tegen zijn Engelse vijand aangeklopt...

Weer werd Floris' gedachtegang door de stem van Melis Stoke onderbroken. 'Er komen aardig wat schepen langs deze tol.'

De graaf lachte kort. 'Alles moet hier langs sinds de Dubbel tussen Almsvoet en Dordrecht is afgedamd en de Oude Maas bij Maasdam. En dat is niet alleen goed voor de tolinkomsten hier, maar ook voor de haven van Dordrecht. Nu zijn er geen rivierarmen meer die achter de rug van onze Dordtenaren om naar open water voeren.'

Melis Stoke mompelde iets dat instemmend klonk. Het tolwezen leek net zo min zijn echte belangstelling te hebben als zo-even de bedijking van de Waard. De graaf had de indruk dat hij eigenlijk het liefst over een ander onderwerp zou praten maar het om de een of andere reden niet durfde aan te snijden. Hij trok zijn wapperende mantel stevig om zich heen en keek nogmaals naar de hemel. Het ochtendrood was verbleekt, en hij kreeg de indruk dat de wind draaide. Toen hij opzij keek zag hij uit het noordwesten dikke, grauwe wolken aandrijven. Ze leken zwanger te gaan van grote hoeveelheden regen.

Ook dat paste bij zijn stemming.

De kapelaan van heer Jan van Kuyk had zijn paard bij de norbertijnen in Berne achtergelaten. Het was een paar mijl voor de abdij kreupel gaan lopen, zodat hij het laatste eind te voet had moeten gaan, met zijn rijdier aan de teugels achter zich aan.

De norbertijnen hadden hem Broeder Ezel aanbevolen voor de voortzetting van zijn reis. Even had hij zich afgevraagd of ze het beest zelf bedoelden of datgene wat de concurrent uit Assisi met die term placht aan te duiden, namelijk het menselijk lichaam. Heinric was zeker niet van zins om ter kastijding van het weerbarstige lijf de tweede helft van zijn reis te voet af te leggen. Maar ook toen het na enig besmuikt gelach om een echte ezel bleek te gaan had kapelaan Heinric vriendelijk bedankt: hij was geen monnik. En er kwamen genoeg schepen de Maas afzakken met Dordrecht

als bestemming. Hij had inderdaad een plaats weten te bemachtigen aan boord van een Luikse koopvaarder - tegen betaling van een zielenmis voor de pas overleden zuster van de koopman, meteen te voldoen in de kerk van Masemunde, het dorp waar het schip voor anker lag.

Heinric was tevreden. Dit ging zowel sneller als gemakkelijker, en bovendien handelde de koopman in bourgogne. Het merendeel van zijn lading was voor het Pinkster hof van graaf Floris in Dordrecht bestemd, dus als het een beetje meezat kon Heinric na aflevering van zijn boodschap zijn hart ophalen voordat hij zijn reis weer voortzette.

Het enige dat zijn voldoening overschaduwde was, dat hij niet wist wat de missive behelsde die zijn heer hem had meegegeven. Daar was hij graag achter gekomen, maar het was op zijn zachtst gezegd onverstandig het geheimzegel van heer Jan te verbreken voordat graaf Floris het onder ogen had gehad. Dus kon hij er slechts naar raden. Het zou wel over de zaken der machtigen gaan, in wier kringen Jan van Kuyk zich als een vis in het water voelde.

De kapelaan moest grinniken. Die vergelijking kwam hier op de rivier bepaald niet uit de lucht vallen: je kon de snoeken onder het wateroppervlak voorbij zien glijden. Even vroeg hij zich af waar die associatie van heer Jan met een snoek vandaan kwam. Toen zette hij dergelijke gedachten van zich af en nam zich voor niet over de inhoud van de brief in te zitten. Jan van Kuyk was een leenman van de Hollandse graaf; er was niets aan de hand.

Toen graaf Floris en zijn klerk de Merwede de rug toekeerden kwam het eerste handelsschip van die dag de rivier afzakken. Een grafelijk tolbeambte was al met een paar boogschutters in een roeibootje onderweg om het aan te houden.

In plaats van door de bovendeur het tolhuis te betreden liep de graaf de dijk weer af; ondanks de dreigende regen had hij blijkbaar geen zin om naar binnen te gaan. Aan de voet van de dijk bracht Melis Stoke eindelijk de moed op om de zaak die hem al geruime tijd bezighield ter sprake te brengen.

'Heer graaf,' begon hij op enigszins gerekte toon, 'toen u een poosje geleden vroeg of er iets was, ontkende ik dat. Maar om u de waarheid te zeggen is er toch iets. Niets dringends weliswaar,' voegde hij er haastig aan toe. 'Het zit me alleen dwars.'

'Ik had al zo'n vermoeden.' De graaf bleef staan. 'En?'

'Het gaat over wat er drieëneenhalf jaar geleden in Schotland is gebeurd,' zei Stoke snel en in één adem.

'Schotland!' zei graaf Floris op een toon alsof hij alles verwacht had behalve dat. 'Ben je al zo ver met de kroniek?'

'Nog niet. Maar dat zal niet lang meer duren, en ik weet niet wat ik erover moet schrijven.'

'Zo weinig mogelijk,' was het prompte antwoord. 'Bij voorbeeld dat ik na de dood van koningin Margareta aanspraak kon maken op de Schotse troon, maar te veel tegenwerking ondervond en mij uiteindelijk schadeloos heb laten stellen voor het geleden verlies. Zoiets. Het is een afgesloten chapter.' Hij liep weer door.

Melis Stoke zuchtte. Graaf Floris was nauwelijks mededeelzamer dan de anderen die hij hierover had benaderd. Heer Jan van Arkel had hem doorverwezen naar de overigen, jonker Filips van Wassenaer had hem afgeblaft, Pieter van Leiden had met een stalen gezicht beweerd dat hij vergeten was hoe het zat - op bevel, dacht Stoke - en Arnoud van Ranst had kortaf verklaard dat hij de transactie niet had bijgewoond. Toen hij er ten slotte in arren moede Folkert Crepel naar had gevraagd, had die hem plechtig verzekerd dat hij het nooit geweten had. Zo dreven ze hem gezamenlijk tot wanhoop: hoe kon een kroniekschrijver God, de graaf en de waarheid dienen als geen mens hem daarbij ter wille was?

Het was natuurlijk een vies zaakje geweest waaraan hij zijn kostbare perkament wellicht niet hoorde te verspillen. Maar zijn nieuwsgierigheid dacht er anders over, en de graaf was drie keer in Schotland geweest, bij elkaar vele maanden lang. 'U moet daar slecht geadviseerd zijn,' probeerde hij het nog één keer, 'dat u-'

'Zonder meer,' onderbrak graaf Floris hem sarcastisch. 'Dat land is vergeven van de onbetrouwbare leidslieden als je er de weg niet weet.' En op een toon die geen tegenwerping meer dulde voegde hij eraan toe: 'Wat kan een eerzaam Hollander dan anders doen dan het stof van zijn voeten schudden?'

Alsof er niet het nodige aardse stof aan was blijven hangen. Nee Stoke, niet zeuren, schrijven! Hij zou ze onderuit de zak geven, die slechte raadgevers. De graaf zou wel begrijpen hoe hij dat moest duiden.

Ze waren ondertussen weer teruggekeerd bij het tolhuis, waar nu wat leven in de brouwerij was gekomen. Op het veldje aan de voorzijde van het stenen gebouw liet een van Floris' schildknepen, Gerard van Voorne, het paard van zijn heer en het zijne stapvoets rondlopen. Zelf liep hij tussen hun hoofden in en zijn handen rustten losjes op hun nekken, zodat het leek of de paarden hem leidden in plaats van omgekeerd. Zodra graaf Floris de jongen zag stapte hij op hem af. De kroniekschrijver richtte zijn schreden naar de deur, want hij achtte de tijd ruimschoots rijp voor een ontbijt.

Nog voor hij de klink had gepakt klonk er achter hem geroep. Hij draaide zich om. Een krijgsknecht kwam aanhollen over het inmiddels ontdoode pad, zwaaiend met één arm; de modder spatte tegen zijn lage laarzen en kousen. 'Heer graaf! Heer graaf, een bode voor u!'

Stokes nieuwsgierigheid won het van zijn honger. Hij deed een paar stappen in de richting van de knecht.

'Zo,' zei de graaf, die ook op zijn schreden was teruggekeerd. 'Wat voor bode? Waar komt hij vandaan?'

'Hij zat aan boord... van een Luikse koopvaarder' - de man moest eventjes adem scheppen - 'die op weg is naar Dordt. Hij komt uit Grave. Hij heeft een brief. Van heer Jan van Kuyk. Voor u.'

'Hoe wist hij dat ik hier was?'

'Dat is het hem juist. Dat wist-ie niet. Hij schijnt gezegd te hebben dat hij op weg was naar de graaf van Holland. Hij dacht dat u al in Dordt zat. Toen ze hem zeiden dat u hier zat en dat-ie maar van de boot af moest komen deed-ie moeilijk. Hij geloofde het niet. Voor zover hij wist zat u hier niet en werd hij in de maling genomen. Dus hebben ze hem van boord gesleurd, en nu zit-ie in het tolhuis zijn beklag te doen.'

'Ach, zit dat zo.' De graaf fronste zijn voorhoofd. Hij wuifde naar de dijk. 'Goed. Ga terug en zeg dat hij hierheen gebracht moet worden, goedschiks of kwaadschiks.' Hij wees omhoog naar de eerste verdieping van het tolhuis. 'Ik zit boven bij de haard.' Hij keerde zich weer om, wenkte zijn schildknaap en wendde zich tot de meeluisterende klerk. 'Zin om te horen wat die kerel te melden heeft?'

Een retorische vraag.

De opgebrachte bode was hoorbaar geweest voor hij zichtbaar werd maar staakte zijn protesten zodra hij de graaf in de stoel bij de haard ontwaarde. Hij liep geboeid tussen twee krijgsknechten in, wat Stoke belachelijk vond. En ongepast bovendien, want het was een geestelijke, al bleek dat voornamelijk uit zijn tonsuur. Verder droeg hij wereldlijke kleding en zag hij er goed verzorgd en niet onknap uit.

Een fronsende graaf Floris gelastte de man meteen los te maken. De bode wreef zijn polsen, boog en stelde zich voor als Heinric, kapelaan van de heer van Kuyk, met een brief van laatstgenoemde aan de graaf van Holland en Zeeland, en als hij geweten had...

De graaf onderbrak zijn betoog door een hand op te heffen. 'Al goed. U hebt er zelf het meeste ongemak van ondervonden.' Hij wenkte een bediende. 'Breng de kapelaan een beker wijn voor de schrik.' Zodra Heinric zijn hartversterking in handen had hernam de graaf: 'U had een brief voor mij?'

Haastig stak de kapelaan de bediende zijn wijn beker toe en begon de tas aan zijn zij open te gespen. Het perkament dat hij eruit viste was opgevouwen en een van de hoeken vertoonde een ezelsoor. Hij reikte het de graaf aan, die even het zegel bestudeerde, knikte en de brief aan de bode teruggaf. 'Maak maar open en lees de inhoud voor.'

Na een lichte aarzeling verbrak de kapelaan het geheimzegel waarmee de brief gesloten was, vouwde omstandig het perkament open, wierp een blik op de inhoud - en verbleekte. Onthutst keek hij van de tekst naar graaf Floris, vervolgens hulpzoekend naar de klerk, de enige in het vertrek die ook tot de geestelijke stand behoorde, en toen weer naar de tekst.

'Kom,' zei graaf Floris bemoedigend, 'weest u niet bang om de boodschap over te brengen. Ik verzeker u dat u geen haar gekrenkt zal worden.'

De ander knipperde met zijn ogen, haalde diep adem en stak van wal. 'Ik lees hier het volgende, heer. "Ik, Jan van Kuyk, zeg u, graaf Floris van Holland, bij deze de leendienst op. Ik zend u heer Heinric, mijn kapelaan; gelooft dit bericht dat hij u brengt van mijnentwege." Een korte pauze, waarna de bode in één adem ratelde: "' Als oorkonde bezegeld met mijn zegel in het jaar onzes Heren twaalfhonderdzesennegentig, des vrijdags na 's Heren hemelvaart."

Een formele *diffidatio* dus, een opzegging van de leenband. Eventjes was het doodstil. Stoke keek naar de graaf, in afwachting van een van diens zeldzame woede-uitbarstingen. Het volgende moment besepte hij dat hij hem niet zo goed kende als hij gedacht had. Verre van zijn toorn te luchten schoot de graaf hard in de lach. 'Welja! Wat krijg ik nu weer te verstouwen? Een ontzegging van Kuyk bij monde van zijn paap! Wat is hij van plan - mij uit Holland te verdrijven?'

Hij bleek de enige te zijn die erom lachte. Gerard van Voorne, die naast de stoel van de graaf had gestaag, liep dreigend op de bringer van het slechte nieuws af, een hand aan zijn dolk. Ook een van de aanwezige krijgsknechten schoot toe. De kapelaan deinsde achteruit en viel bijna ruggelings over de kruk die een bediende daar voor hem had neergezet.

'Halt!' Ook de graaf was opgestaan. 'Iedereen terug! Ik heb gezegd dat deze man niets zou overkomen; moet ik voor leugenaar komen te staan?' Terwijl de jonker van Voorne en de krijgsknecht gehoorzaamden stak hij een hand uit. 'Geeft u mij de brief. En ik verzeker u nogmaals, dat u van mij niets te vrezen hebt.'

Heinric stond alweer rechtop en gaf hem het gewraakte perkament. 'Misschien niet van u. Maar toch...' Zijn stem klonk beverig. 'Heb ik uw verlof om te vertrekken?'

De graaf keek hem met opgetrokken wenkbrauwen aan. 'Wat had u dan gedacht? Maar u zult hier toch wel een maaltijd willen gebruiken? U hebt uw wijn trouwens nog niet opgedronken.'

Met onvaste hand nam de kapelaan de beker aan die de grafelijke bediende al die tijd was blijven vasthouden en goot de inhoud in één teug door zijn keel. Hij leek er warempel van op te knappen. 'Dank u, heer graaf,' zei hij. 'Maar desondanks zou ik liever zo snel mogelijk weggaan. Eten doe ik elders wel; ik heb leeftocht bij me.'

'Zoals u wilt. Maar laat ik u dan in elk geval een geleide meegeven. En een paard. Of hebt u er een bij u op het schip?'

Met een zucht zei de kapelaan: 'Nee heer, ik had geen paard.'

Graaf Floris wendde zich tot de krijgsknecht die hij zo-even tot de orde had geroepen. 'Wiens idee was het eigenlijk, deze bode geboeid naar mij toe te brengen?'

'Het mijne heer,' antwoordde de tweede krijgsknecht bij de deur, nog voor de eerste zijn mond had geopend.

'Goed,' zei Floris streng. 'Dan breng jij de kapelaan terug naar Grave, en je staat met je leven in voor zijn veiligheid.'

De krijgsknecht knikte gemelijk. 'Zoals u wilt, heer.' Hij vond ongetwijfeld dat hij slecht voor zijn goede bedoelingen beloond werd; de graaf had per slot van rekening het woord 'kwaadschiks' gebruikt toen hij beval dat de bode naar hem toegebracht moest worden.

'Eh,' zei Heinric aarzelend, en toen de graaf hem vragend aankeek vervolgde hij: 'Niet Grave. Ik wilde eigenlijk doorreizen naar de burggraaf van Leiden.'

'Goed, Leiden dan.' Het leek de graaf om het even te zijn. 'Als u er inderdaad op staat meteen te vertrekken kunt u daar morgen al zijn.'

De kapelaan zei niets maar staarde benauwd naar de bars kijkende krijgsknecht die geacht werd hem te begeleiden en te beschermen. Zou hij toch bang zijn dat hem onderweg een 'ongelukje' overkwam? vroeg Melis Stoke zich af. Een maaltijd weigeren was ook een manier om wantrouwen te uiten. Ineens had hij erg te doen met de bode die door zijn heer zo nietsvermoedend met zulk riskant nieuws deze boze wereld in was gestuurd. Hij dacht aan diens hulpzoekende blik van zo-even, schraapte zijn keel en zei: 'Laat mij meereizen naar Leiden, heer graaf. Dat zal de kapelaan wat geruststellen. En hij heeft nog aanspraak ook,' voegde hij er met een glimlach aan toe.

Heinric knikte opgelucht. Graaf Floris knikte ook.

'Heer graaf?' zei Gerard van Voorne vragend. Ze waren alleen achtergebleven in het vertrek. Toen hij niet meteen een reactie kreeg herhaalde de schildknaap: 'Heer graaf?'

'Zeg het eens,' mompelde Floris, die in de haard staarde. Het was wat rokerig binnen en hij vroeg zich af of het vuur niet beter gedoofd kon worden. Het was een stuk minder koud dan vanmorgen vroeg.

'Ik begrijp het niet. Werkelijk niet. Heer Jan van Kuyk zegt u de leeneed op en u lacht alsof dat een goede grap is. Maar zoiets is toch om razend van te worden? Het is verraad!'

De graaf besloot dat het haardvuur maar vanzelf uit moest gaan en liep naar de eikenhouten schragentafel midden in het vertrek, waarop hij de opgevouwen brief van de heer van Kuyk had gelegd. Het ruiterszegel van heer Jan lag gedraaid aan het uiteinde van het gevlochten, zijden koord. Hij draaide het om. De ruiter stooft met gesloten vizier en geheven zwaard van links naar rechts in de cirkel van hard geworden was. Een doorsnee ruiterszegel, dat niets verried. Hij pakte de brief op, vouwde hem open en las de inhoud nog eens door.

'Om razend van te worden?' zei hij terwijl hij het perkament liet zakken. 'Ja, dat heb ik gemerkt. Maar jij bent er toch niet zo een die boodschappers hun slechte nieuws aanrekent, mag ik hopen? Ik had de man bovendien verzekerd dat hij hier niets te vrezen had. Al begrijp ik wel waarom je het deed, wil je je voortaan beheersen, Geert?'

Zijn schildknaap boog het hoofd. 'Vergiffenis, heer graaf.'

'Aanvaard,' zei Floris. Hij moest zich ervoor hoeden, zijn gevoelens op deze goedbedoelende knaap af te reageren. Geert was vijftien, geen leeftijd waarop je doorgaans maat hield. 'Maar je begrijpt dus niet waarom ik lachte?'

Geert dacht na. 'Was het met het oog op de bode?' vroeg hij toen.

Hij was op het goede spoor. 'De bode is op zich niet belangrijk. Maar Jan van Kuyk moet vooral niet denken dat ik wakker lig van een hond die blaft op mijn achtererf.' Hij merkte zelf dat de toon iets te nijdig was.

'Volgens mij bent u wel degelijk kwaad.' Het klonk bijna triomfantelijk. 'Dat kan toch ook niet anders, na zo'n openlijke verklaring van vijandschap?'

'Als Kuyk mijn vijand is geworden,' zei Floris, kalmer nu, 'dan is dat omdat ik voor die tijd de zijne al was.' Hij kon de jongen wel in vertrouwen nemen. 'Je weet dat graaf Robert van Artois mij vorige zomer gepolst heeft over een bondgenootschap met Frankrijk, en dat ik in januari in Parijs ook inderdaad een overeenkomst met koning Filips heb gesloten?' hernam hij.

Geert knikte.

'Bij die gelegenheid heb ik van Frankrijk carte blanche gekregen om heer Jan omwille van onze gemene zaak desgewenst te beoorlogen.'

Dat moest de jongen even verwerken. 'Maar hij was op dat moment uw leenman!' riep hij toen uit.

Floris zuchtte. Wanneer was iemand rijp voor het besef dat machtsuitoefening vuile handen gaf? 'Jawel,' zei hij. 'En die van Brabant en van Vlaanderen en van het bisdom Utrecht en van de Roomse koning en van Engeland.'

'Engeland??'

'Kuyk ontvangt van de koning van Engeland een jaargeld om als diens gezant en vertegenwoordiger in de Lage Landen en het Duitse Rijk op te treden. Een geldleen dat hem in feite tot vazal van Engeland maakt. Hij heeft al eens namens Edward bemiddeld in het conflict tussen Holland en Vlaanderen om Zeeland-bewesten-Schelde. Zonder noemenswaard resultaat overigens. Onder de huidige omstandigheden komt zijn Engelse leenmanschap er mede op neer dat hij betaald wordt om tegen mij te stoken.'

Er viel een vrij lange stilte. De graaf smeeft de brief op tafel. Hoe zwaar nam hij dit eigenlijk op? Dit was al de tweede keer; in februari had hij ook al een ontzeggingsbrief van Jan van Heusden ontvangen. Zouden nog meer van zijn edelen op het idee komen hun leenband met hem te verbreken - Amstel? Woerden? Onwaarschijnlijk; die hadden zich er al jaren geleden bij neergelegd dat ze de graaf van Holland als leenheer moesten erkennen. Hij had ze bovendien blijk gegeven van zijn vertrouwen door hen tot leden van zijn raad te benoemen.

Als het bij Kuyk en Heusden blijft, zei hij bij zichzelf, als hun ontzegging tot de prijs hoort die ik voor de Franse steun in het conflict met Vlaanderen moet betalen, welnu, dan moet ik daarmee kunnen leven.

Hij keek naar zijn schildknaap, die naar een punt in de verte staarde, zijn wenkbrauwen gefronst, hetzij afkeurend, hetzij omdat hij zijn pas verworven kennis overpeinsde. Na een poosje zei Geert: 'U hebt sinds januari nog niets tegen Kuyk ondernomen.' Hij wierp de graaf een onderzoekende blik toe.

Die knikte. Hij had geen aanleiding gehad tegen Kuyk op te treden. Nu wel. Hij zoog op zijn tanden en voelde weer aan die ene die ontbrak. 'En jij wilt weten of dat na vandaag anders wordt?'

'Heeft hij bezittingen in het graafschap Holland?' luidde de wedervraag van de jongen.

'Jazeker. De heerlijkheid Leimuiden, die voor hem bestuurd wordt door' - de graaf grijnsde - 'zijn neef Hendrik, de burggraaf van Leiden. Ik durf er wat om te verwedden dat die nog van niets weet en dat onze benauwde kapelaan nu naar Leiden onderweg is om hem te vertellen wat zijn neef heeft uitgehaald. Hendrik van Kuyk zal wel opkijken.'

'En onmiddellijk de bezetting van Leimuiden versterken, want er zijn nu toch zeker maatregelen geboden?'

Was Geert tot de slotsom gekomen dat de laakbare houding van een leenheer het opzeggen van de leenband niet voldoende rechtvaardigde?

'Ik weet nog niet wat ik zal doen,' antwoordde de graaf. 'Er valt in Leimuiden weinig te versterken, want er is daar geen burcht. Er zijn alleen wat hoeven. Het is een kleine allodiale heerlijkheid. Van Filips van Frankrijk mag ik die annexeren... Ik begrijp nu trouwens,' vervolgde hij peinzend, 'waarom Jan van Kuyk begin maart een deel van zijn rechten in dat gebied heeft overgedaan aan de heer van Alkemade: hij zal er wel van uitgegaan zijn dat hij er niet lang meer plezier van zou hebben... Diederic van Alkemade raakte meteen verzeild in een geschil met de abdij van Rijnsburg waarin ik -' Floris onderbrak zichzelf; dit deed niet ter zake. 'Hoe dan ook,' besloot hij, 'Hendrik van Kuyk zal weinig tijd hebben om iets te ondernemen, want hij wordt geacht naar het Pinkster hof in Dordt te komen. Ik vrees alleen dat ik van de Leidse burggraaf niet te horen zal krijgen wat zijn neef zoal in zijn schild voert.'

'Het blazoen van koning Edward, zei u toch?'

Floris snoof. De jongen was behoorlijk bijdehand. Dat kon dan ook haast niet anders voor de zoon van Albrecht en Catharina. Zijn goede vriend Albrecht van Voorne, al ruim acht jaar dood, en Catrijne, zijn - nee, niet mijn bijzit, dacht Floris; ze zou me mijn tong afbijten als ze ontdekte dat zo'n woord zelfs maar in mijn hoofd opkwam.

Hij had haar gevraagd ook naar Dordt te komen, maar ze had een slag om de arm gehouden. Ze verbleef op Teylingen, zijn geschenk aan haar nadat het geslacht van de heren van Teylingen in de rechte lijn was uitgestorven. Van daaruit was de reis door al die voorjaarsmodder lastiger dan per schuit vanaf het eiland Voorne. Zei ze. Hij was benieuwd.

Catharina's zoon had uiterlijk veel van zijn moeder weg, maar verder vond de graaf hem toch voornamelijk op zijn vader lijken, die altijd een

voorkeur aan de dag had gelegd voor de meest rechtlijnige benadering. Toen Geert het woord weer nam werd die gelijkenis nog eens gevoeglijk bewezen. 'U zou Jan van Kuyk moeten grijpen en opsluiten en dwingen zich weer aan u te onderwerpen,' stelde hij voor. 'Dat heeft bij de Amstels toch ook uitstekend gewerkt?'

Spijtig schudde Floris zijn hoofd. 'Alsof Kuyk een meikever is die zich zomaar laat vangen en in een doosje stoppen! Bovendien heeft hij nogal wat machtige vrienden.' Mijn vijanden.

Toen werd hij getroffen door een nog onaangenamer gedachte. Er was twee keer een lid van het Hollandse gravenhuis vermoord door iemand uit het geslacht van Kuyk. En beide slachtoffers hadden Floris geheten. 'Genoeg hierover,' zei hij abrupt. 'Laten we een spel schaak spelen.' Dan kon hij zijn aandacht tenminste op iets anders richten.

Geerts ogen lichtten op. Hij schaakte graag en kon het ook goed. Toen betrok zijn gezicht. 'Maar uw schaakspel zit toch in de reiskist die vooruitgestuurd is naar Dordrecht?'

'Dat,' zei de graaf met een zucht, 'is dan geen goeie zet geweest.'